บทที่ 2
มนุษย์และสังคมการเมือง

2.1 ความหมายสังคมการเมือง

มนุษย์ที่อยู่ในป่าโดยลำพังด้วยจำนวนไม่มาก เป็นมนุษย์ที่อยู่นอกสังคมการเมือง แต่เมื่ออยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่มีรัฐและมีการใช้อำนาจรัฐโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีกฎหมาย มีกฎเกณฑ์ กฎระเบียบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกเกณฑ์แรงงานและเสียภาษีด้วยผลผลิตหรือด้วยเงินตรา คือจุดเริ่มต้นของการเข้ามาสู่สังคมการเมือง ชีวิตมนุษย์เหล่านั้นจะเปลี่ยนไป แต่ขณะเดียวกันผลในทางบวกซึ่งได้แก่การได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือจากรัฐ เช่น ในกรณีมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็อาจมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลือเยียวยา การอยู่ในสังคมการเมืองจึงมีทั้งผลดีผลเสียขึ้นอยู่กับระบบการเมืองการปกครองและผู้นำ และขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองของประชาชนแต่ในความเป็นจริงเป็นความยากเย็นอย่างยิ่งที่มนุษย์สามารถจะหลีกหนีจากสังคมการเมือง[1] เนื่องจากการคมนาคมและการสื่อสารที่เกิดขึ้นโดยสะดวกและรวดเร็ว จนแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีแผ่นดินใดที่สามารถจะปลอดจากอำนาจรัฐได้ นอกจากอยู่ในป่าสูงหรือเขตที่มีอันตรายจากการยึดอำนาจโดยกลุ่มการเมืองพิเศษ เช่น เขตปลดปล่อย หรือในบางส่วนของโลกเป็นเขตที่ไม่มีใครมีอำนาจควบคุม ที่เรียกว่า No Man’s Land

ในกรณีของผู้ซึ่งอยู่ในสังคมการเมืองนั้นก็มีความพยายามตั้งแต่สมัยโบราณที่จะมองหาระบบการเมืองการปกครองที่ดีที่สุด ที่พึงประสงค์ที่สุด นักปราชญ์ต่างถกเถียงกันถึงระบบที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ และสรุปได้ว่าระบบที่เลวน้อยที่สุดคือระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ก็มีการเถียงว่าในหลายๆ ด้านระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นไม่เอื้ออำนวยประโยชน์ที่แท้จริง เนื่องจากคน

---

[1] ปธาน สุวรรณมงคล. (2554). **สังคมการเมือง**.กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,หน้า 21.

กลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่งใช้อำนาจเงินในการเข้าสู่อำนาจรัฐ ฉ้อราษฎร์บังหลวง รังแกประชาชน ใช้ความรู้ข่าวสารและความฉลาดทำให้ระบบที่มาจากประชาชนกลายเป็นระบบที่อำนวยประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวก ที่สำคัญคือ ทำให้ระบบการเมืองกลายเป็นระบบธุรกิจการเมือง ทำมาหากินเพื่อประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ขณะเดียวกันระบบเผด็จการที่ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพและการใช้อำนาจที่ไม่มีระบบควบคุม ยิ่งจะก่อปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน แม้กระทั่งกรณีที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ และจำเป็นต้องมีการช่วยเหลือจากต่างชาติก็ยังมีการกีดกัน ซึ่งก็เป็นที่ทราบกันอยู่

ระบบการเมืองการปกครอง[2]ที่พึงประสงค์จะต้องมีคุณลักษณะ 5 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

ประการแรก ระบบนั้นจะต้องเป็นระบบที่ใช้หลักกฎหมายในการปกครองบริหาร เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและเป็นธรรม ที่เรียกว่า หลักนิติธรรม (The Rule of Law) สังคมใดก็ตามที่ไม่ใช้หลักนิติธรรมในการปกครองบริหารก็จะกลายเป็นหลักที่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ที่เรียกว่า หลักนิติกลวิธี (The Rule by Law) และบางครั้งเมื่อไม่มีกฎหมายก็ใช้การวินิจฉัยตามอำเภอใจ ก็จะเป็นการปกครองโดยใช้คนเป็นหลัก (The Rule by Men) ซึ่งไม่สามารถมีความคงเส้นคงวา มีความเที่ยงตรงได้ นิติรัฐหรือหลักนิติธรรมจึงเป็นคุณสมบัติข้อที่หนึ่งของสังคมการเมืองที่พึงประสงค์

ประการที่สอง ระบบการเมืองรวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งการเมือง อันได้แก่ผู้ใช้อำนาจรัฐจะต้องเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) ซึ่งได้แก่การเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจตามกติกาของระบบการเมือง และระบบการเมืองนั้นก็เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่ที่สำคัญผู้ใช้อำนาจรัฐจะต้องมีผลงานในการ

---

[2] สมบัติ จันทรวงศ์ . (2555) “แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาปรัชญาการเมือง” ใน **เอกสารการสอน ชุดวิชาปรัชญาการเมือง**.หน่วยที่ 1 นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชารัฐศาสตร,หน้าที่ 1-54.

แก้ปัญหา ในการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุมีผล เพื่อการพัฒนาสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งมีประสิทธิภาพประสิทธิผลในการใช้ทรัพยากร เมื่อเป็นเช่นนี้การรับคนเข้ามาทำงานในองค์กรที่เป็นภาครัฐก็ดี ในภาคการเมืองก็ดี จะต้องมุ่งเน้นที่คุณสมบัติคือความรู้ความสามารถ หรือที่เรียกว่าระบบคุณธรรม คือการปกครองบ้านเมืองโดยใช้ระบบคุณธรรม หรือคนที่มีความรู้เป็นหลัก (Meritocracy)

ประการที่สาม ภายใต้สังคมการเมืองดังกล่าวนั้นจะต้องมีความยุติธรรมเกิดขึ้นในสังคม ที่สำคัญที่สุดเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นจะต้องมีกระบวนการยุติธรรมที่ดำเนินตามหลักสากล ทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยอย่างเป็นธรรม นอกจากนั้นความยุติธรรมในสังคมยังหมายถึงการมีระบบการแจกแจงรายได้ที่เป็นธรรมและสมเหตุสมผล ไม่ปล่อยให้เกิดความเหลื่อมล้ำโดยมีช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนมากเกินไป นอกเหนือจากนี้การใช้งบประมาณจะต้องเป็นไปตามหลักวิชาการและยุติธรรม ไม่กระจุกอยู่เพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศจนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ และนี่คือสังคมการเมืองที่พึงประสงค์

ประการที่สี่ สังคมการเมืองที่พึงประสงค์นั้นผู้นำจะต้องมีจริยธรรม แต่ถ้าจะให้ดีกว่านั้นจะต้องมีอุดมการณ์ที่เสียสละเพื่อชาติและสังคม ไม่มุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตัว ละอายต่อการกระทำผิดกฎหมาย ไม่ลุแก่อำนาจ ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประเทศเพื่อประโยชน์ของส่วนต่างๆ ในประเทศชาติ ไม่ใช่มุ่งเน้นเฉพาะพื้นที่ที่ตนต้องการคะแนนเสียงจากการเลือกตั้ง ผู้นำต้องมีจริยธรรม ศีลธรรมและเป็นแบบอย่างของผู้ปกครองบริหารที่ดี

ประการที่ห้า ประชาชนในสังคมการเมืองนั้นต้องมีโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาจจะเรียกอย่างหลวมๆ โดยศัพท์ที่แต่งขึ้นมาใหม่ว่าจะต้องมีประชาธรรม กล่าวคือ ส่วนที่ประชาชนจะมีบทบาทในการเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมืองและการตัดสินนโยบาย คำว่าประชาธรรมนี้อาจจะมีความหมายที่แตกต่างจาก

การใช้โดยทั่วๆ ไป เฉพาะในที่นี้ประชาธรรมหมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมืองและการพัฒนาสังคม

สังคมการเมืองที่กล่าวมานี้ไม่ใช่ของใหม่ แต่ขณะเดียวกันก็อาจจะเป็นการสรุปให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจะต้องมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ (1) นิติธรรม (2) ความชอบธรรมและคุณธรรม (3) ความยุติธรรม (4) จริยธรรม (5) ประชาธรรม อย่างไรก็ตาม ความพยายามจะพัฒนาสังคมการเมืองที่พึงประสงค์ดังกล่าวนี้ มนุษย์ได้มีความพยายามมาแล้วเป็นพันๆ ปี บางสังคมก็ประสบความสำเร็จ บางสังคมก็ล้มเหลว แต่ตราบเท่าที่มนุษย์ยังต้องการชีวิตที่ดีกว่า ความพยายามที่จะสถาปนาสังคมการเมืองที่พึงประสงค์คงจะดำเนินต่อไป แต่ที่น่าเสียดายคือ บางครั้งการพยายามสถาปนาสังคมการเมืองที่พึงประสงค์อาจจะต้องแลกเปลี่ยนด้วยชีวิตและเลือดเนื้อ เช่น การปฏิวัติที่เกิดขึ้นในหลายสังคมในประวัติศาสตร์มนุษยชาติซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้ง ประเทศที่ประสบความสำเร็จก็คือประเทศที่มีสังคมการเมืองที่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของผู้ใช้อำนาจรัฐมีการกำหนดแน่นอน กล่าวคือ มีกระบวนการสืบทอดอำนาจที่มีการจัดตั้งเป็นสถาบัน เช่น โดยกระทำทุกๆ 4 ปี เป็นต้น และขณะเดียวกันสังคมนั้นก็มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับ 5 ประการที่กล่าวมาเบื้องต้น แต่ข้อเท็จจริงที่ปฏิเสธไม่ได้คือในโลกนี้ยังมีอยู่หลายประเทศที่กระบวนการ พัฒนาสังคมการเมืองที่ดีที่สุดยังไม่เกิดขึ้น และอาจจะต้องใช้เวลาอีกนานจนกว่าจะมีสังคมการเมืองที่สมบูรณ์กว่าที่เป็นอยู่ โดยตัวแปรที่สำคัญ 3 ตัวแปรที่จะมีบทบาทอย่างมากในส่วนนี้ นั่นคือ

1. ความเจริญและการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความเจริญดังกล่าวแผ่ไปทั่วทั้งหน่วยการเมืองนั้น

2. ระบบการศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้คนคิดวิเคราะห์เป็นและเป็นตัวของตัวเองในการใช้เหตุใช้ผล สามารถเรียนรู้และสามารถสร้างความรู้จากข้อมูล การวิจัย และการวิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง

3. วัฒนธรรมของสังคมนั้นจะต้องเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับยุคสมัย มีเหตุมีผล มีตรรกที่เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่หลงงมงาย และมีความศรัทธาต่อสังคมการเมืองที่ดี โดยมีคุณลักษณะ 5 ประการดังกล่าวมาแล้ว[3]

สรุป มนุษย์และสังคมการเมืองเป็นสิ่งที่แยกจากไม่ได้ มนุษย์ในสังคมการเมืองมีความพยายามตั้งแต่สมัยโบราณที่จะมองหาระบบการเมืองการปกครองที่ดีที่สุด ที่พึงประสงค์ที่สุดสำหรับใช้ปกครองรัฐ นักปราชญ์ต่างถกเถียงกันถึงระบบที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ เช่น การคิดหลักกฎหมายในการปกครองบริหารเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและเป็นธรรม ที่เรียกว่า หลักนิติธรรมเพื่อสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

2.2 นักปรัชญาสำคัญที่ให้ความหมายสังคมการเมือง

2.2.1 รัฐตามธรรมชาติ –อริสโตเติล

อริสโตเติลมองว่า “มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง” โดยได้ให้คำอธิบายไว้ว่า มนุษย์จะพัฒนาความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมารวมตัวกันเป็นสังคม เป็นเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสำหรับการพัฒนาธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ ในขณะที่สัตว์อื่น ๆ จะพัฒนาธรรมชาติที่แท้จริงของมันได้ก็ต่อเมื่อได้อาศัย ใช้ชีวิต และเจริญเติบโตในป่า เพราะเป็นสถานที่ที่มันจะได้พัฒนา เรียนรู้ธรรมชาติที่แท้จริงจากการกระทำ และกิจกรรมต่าง ๆ ของมัน หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “สัตว์จะพัฒนาไปสู่ความเป็นตัวตนที่แท้จริงของมันได้ก็โดย การอาศัยป่า หรือการกระทำหรือดำเนินชีวิตในป่า” ในทำนองเดียวกัน การดำเนินชีวิต และการเจริญเติบโตในเมืองก็ทำให้มนุษย์ได้พัฒนา เรียนรู้ธรรมชาติที่แท้จริงของตัวเองได้จากการกระทำ และกิจกรรมต่าง ๆ ของตนในสังคมเมือง หรือจะ

---

[3] พัทยา สายหู.(2529).**กลไกของสังคม**.กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,หน้า 18-23.

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “มนุษย์จะพัฒนาไปสู่ความเป็นตัวตนที่แท้จริงได้ก็โดยการเมือง หรือการกระทำ การดำเนินชีวิตในเมือง” Aristotle

"มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองโดยธรรมชาติ"[4] เพราะฉะนั้นการที่จะไม่สนใจการเมืองเลยจึงดูจะเป็นสิ่งที่ฝืนธรรมชาติมากไป ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่เสมอ มนุษย์ไม่เคยเอาชนะได้นับตั้งแต่มนุษย์คู่แรกเกิด ในปัจจุบันไม่ว่าวิทยาศาสตร์จะก้าวหน้าขนาดไหนก็ตาม ต่อให้เจริญถึงขนาดไปเหยียบโลกพระจันทร์ได้ มนุษย์ก็ยังเอาชนะธรรมชาติไม่ได้อยู่ดี ข้อเท็จจริงที่เห็นได้ชัดก็คือ จนถึงทุกวันนี้มนุษย์ก็ยังเอาชนะความเป็นธรรมชาติไม่ได้ นั่นคือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นสิ่งธรรมดาที่มาจนถึงแก่มนุษย์ทุกรูปทุกนามโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แก่ เจ็บและตายนั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์หวาดกลัวและพยายามหนีให้พ้นมากที่สุดแต่ก็หาสำเร็จได้ไม่ เมื่อไรที่มนุษย์ไม่ตระหนักในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ พยายามที่จะเอาชนะให้ได้ เมื่อนั้นหายนะก็มาถึง เราจึงได้เห็นแผ่นดินไหว อุทกภัย ซึ่งเป็นภัยภิบัติธรรมชาติเกิดขึ้นทุกปี ทุกหนทุกแห่งในโลก สร้างความวิบัติอย่างใหญ่หลวงให้แก่ชุมชนและสังคมสาเหตุของภัยภิบัติเหล่านั้นเกิดขึ้นเพราะมนุษย์ทำลายสมดุลของธรรมชาตินั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นการขุดแผ่นดิน สร้างตึกสูง หรือตัดไม้ทำลายป่า โลกทุกวันนี้จึงเริ่มตื่นตัวหันมาศึกษาและเปลี่ยนแนวคิดกันใหม่ว่า แทนที่จะเอาชนะธรรมชาติได้นั้น ควรต้องศึกษาว่าทำอย่างไรจึงจะอยู่ให้สอดคล้องกับธรรมชาติได้ดีที่สุด แม้ในทางกฎหมาย ความคิดเดิมที่เคยถือกันว่า ความยุติธรรมต้องเป็นไปตามกฎหมาย สิ่งใดที่แตกต่างไปจากกฎหมายแล้วจะยุติธรรมไม่ได้เลยนั้น ในปัจจุบันนักกฎหมายมีแนวคิดว่า กฎหมายต้องสอดคล้องกับความยุติธรรม เพราะความยุติธรรมเป็นสิ่งธรรมดาธรรมชาติที่มนุษย์ต้องการ เพราะฉะนั้นการบัญญัติกฎหมายก็ดี การใช้กฎหมายก็ดี รวมตลอดถึงการแปลกฎหมาย ต้องนึกถึงความยุติธรรมเป็นหลัก กฎหมายยังต้องสอดคล้องกับความยุติธรรม

---

[4] จรูญ โกมุทรัตนานนท์. (2547). **รัฐตามธรรมชาติ –อริสโตเติล** . กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,หน้า 2-8.

เมื่อเป็นเช่นนี้ การเมืองกับนักการเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเทศชาติ หน้าที่ในการเข้ามาเป็นรัฐบาลเพื่อบริหารบ้านเมืองจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญและมีเกียรติยศยิ่ง ข้าพเจ้าอยากให้ประชาชนรู้สึกอย่างนี้อย่างฝังจิตฝังใจ จักได้หวงแหนหน้าที่และเกียรติยศนั้นไว้สำหรับคนที่เหมาะสมจริงๆ เท่านั้น และประชาชนเองนั่นแหละจะต้องช่วยกันป้องกันทุกวิถีทางเพื่อมิให้คนชั่ว คนที่ไม่เหมาะสมแก่หน้าที่อันสำคัญและเกียรติยศที่สูงส่งเข้ามาเป็นนักการเมืองได้ สำนึกเหล่านี้ต้องถูกปลูกฝังให้มีในตัวของประชาชนตั้งแต่เด็ก ทฤษฎีการเมืองไม่ว่าจะในระบอบใด ไม่มีหรอกที่จะยกย่องเชิดชูคนชั่วให้มีโอกาสเข้ามาเป็นนักการเมือง หากประชาชนตระหนักรับรู้ในความสำคัญข้างต้นได้

รัฐทุกรัฐเอกราชต้องมีผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะได้มาโดยวิธีใด รูปแบบไหน ทำใจยอมรับความจริงข้อนี้เสียก่อน ก็ดูจะเข้าใจปัญหาของบ้านเมืองได้ง่ายขึ้น ไม่ยึดมั่นอยู่ในอดีต พะวงหาแต่อนาคต โดยลืมวันสำคัญที่สุดของชีวิตไปเสียสิ้น คือวันนี้ ข้าพเจ้าหมายถึงว่าชีวิตคนเรานั้น แท้จริงเรามีอยู่ 3 วันเท่านั้นเองที่สำคัญคือ เมื่อวานนี้ วันนี้ และพรุ่งนี้ เมื่อวานผ่านมาแล้วเป็นอดีต ต้องรู้จักวางเฉย ส่วนวันพรุ่งนี้เป็นอนาคต อาจจะมาถึงหรือไม่ ไม่มีใครรู้ได้ เพราะฉะนั้นวันนี้ต่างหากที่เป็นวันสำคัญที่สุดของชีวิต จะเป็นหรือตายก็อยู่ที่วันนี้ ทำวันนี้ให้ดีที่สุดเสียก่อน ชีวิตจึงจะน่าอยู่และสมบูรณ์ หากไม่ทำวันนี้ให้ดีที่สุด วันพรุ่งนี้ก็อาจสายเกินไป ส่วนเมื่อวานนี้ไม่อาจหวนกลับมาได้อีกแล้ว[5]

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า “การเมือง” ในความหมายของอริสโตเติลจึงมีความหมายกว้างกว่าคำว่าการเมืองในความเข้าใจของเราในปัจจุบัน เพราะถ้าพูดถึงคำว่าการเมือง ในปัจจุบันเราจะคิดไปถึงการลงสมัครรับเลือกตั้ง การใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง การร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะ การเห็นด้วย หรือคัดค้านในนโยบาย

---

[5] ลักษณวัต ปาละรัตน์.(2551). **อริสโตเติล**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 7.

สาธารณะ ฯลฯ แต่คำว่า “การเมือง” ในความหมายของอริสโตเติลแล้ว นอกจากจะมีความหมายเหมือนดังที่เราเข้าใจแล้ว ยังหมายรวมครอบคลุมถึงการการกระทำ และกิจกรรมต่างๆที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันของมนุษย์ที่มาอยู่รวมกันเป็นสังคม และรวมถึงในขั้นตอน และกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของการพัฒนาจากครอบครัวมาสู่สังคมเมืองด้วย ด้วยเงื่อนไขที่อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า “รัฐได้เริ่มก่อตัวขึ้นแล้วในเวลาเดียวกันกับที่ครอบครัวแรกของมนุษย์ถือกำเนิดขึ้น”

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า “การมาอยู่รวมกัน” เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งของมนุษย์ ไม่เพียงแต่ให้ชีวิตอยู่รอด และการดำรงเผ่าพันธุ์เท่านั้น แต่เพื่อการมีชีวิตที่ดีด้วย รัฐถือกำเนิดขึ้นเพื่อให้มนุษย์มีชีวิตอยู่รอด และดำรงอยู่เพื่อการมีชีวิตที่ดีเพราะการมาอยู่รวมกัน และการมีกิจกรรมปฏิสัมพันธ์กัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์ได้พัฒนาธรรมชาติที่แท้จริง และบรรลุภาวะอันสมบูรณ์สูงสุด ซึ่งเป็นสภาวะที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะพึงบรรลุได้ตามธรรมชาติ

เมื่อโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง มนุษย์จึงมีความรู้สึก มีความต้องการตามธรรมชาติที่จะมาอยู่รวมกัน แม้ว่าแต่ละคนจะไม่ต้องการความช่วยเหลือจากคนอื่นก็ตาม ประโยชน์ร่วมกันนำคนมารวมกัน ซึ่งแต่ละคนสามารถที่จะบรรลุถึงชีวิตที่ดีของความเป็นมนุษย์ได้ไม่มากก็น้อย ซึ่งชีวิตที่ดีนี้เองเป็นเป้าหมายสำคัญของทั้งปัจเจกบุคคลและของรัฐ อริสโตเติลจึงได้กล่าวไว้ว่า “การรวมตัวสุดท้ายที่ประกอบด้วยหมู่บ้านหลายหมู่บ้านก็คือ นครรัฐ (Polis) มันได้บรรลุถึงที่สุดของความสมบูรณ์ทั้งหมดในตัวของมันเองอย่างแท้จริง และดังนั้น ในขณะที่มันถือกำเนิดขึ้นเพื่อการมีชีวิตอยู่ มันก็ดำรงอยู่เพื่อชีวิตที่ดี”

สรุป อริสโตเติลให้ความหมายสังคมการเมืองว่ามนุษย์จะพัฒนาความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมารวมตัวกันเป็นสังคม เป็นเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสำหรับการพัฒนาธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์นั่นหมายความว่าอริสโตเติลสนับสนุนให้เกิด

สังคมการเมืองเพราะมนุษย์เป็นสัตว์การเมืองโดยธรรมชาติจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการรวมกลุ่มเป็นสังคมการเมืองได้

2.2.2 รัฐที่เกิดจากการร่วมมือกันของมนุษย์

2.2.2.1 โธมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes)

โธมัส ฮอบส์ เกิดเมื่อวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1588 ที่เวสต์ปอร์ต ใกล้เมืองมาลส์เบอรี ประเทศอังกฤษ เขารับการศึกษาจากมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ฮอบส์สำเร็จการศึกษาในปี ค.ศ. 1608 และเป็นครูประจำตระกลู เคเวนดิช ศิษย์ของเขาคือ วิลเลียม เคเวนดิช เขาสนใจและได้เรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ จนกระทั่งเป็นวิชาที่มีอิทธิพลต่อความพยายามของเขาในการสร้างทฤษฎีการเมือง เขาถึงแก่กรรมในวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ. 1679 เมื่ออายุได้ 91 ปี

โธมัส ฮอบส์ มีความคิดว่า ปรัชญามีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ คือ มุ่งประโยชน์ในทางปฏิบัติแก่มนุษย์นั่นเอง ความรู้ทางปรัชญาและวิชาการต่างๆ คือ อำนาจ คือสามารถทำให้มนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติควบคุมปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติได้ คุณค่าของความรู้จึงอยู่ที่ทำให้มนุษย์มีอำนาจ

ความรู้ทางปรัชญาคือความรู้เกี่ยวกับสาเหตุและผล ของปรากฏการณ์ทั้งหลาย เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผล เนื้อหาของปรัชญาจำกัดอยู่ที่การศึกษาเกี่ยวกับสสารและการเคลื่อนที่ของสสาร ปรัชญาของ โธมัส ฮอบส์จึงเป็นปรัชญาสสารนิยม ความคิดของโธมัส ฮอบส์[6] นั้นเป็นแบบสสารนิยมหรือวัตถุนิยมหรือวัตถุนิยม เชื่อว่า สิ่งที่เป็นจริงต้องมีตัวตนซึ่งได้แก่สสาร ยังถือว่าสสารต้องมีการเคลื่อนที่หรือการเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวของสสารทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เราสามารถศึกษาได้หลายแง่มุมจนเกิดเป็นวิชาการต่างๆ เกิดขึ้นภายใต้กฎของความ

---

[6] ขณิฐภรณ์ พรหมปลูก.(2553).**แนวคิดนักปรัชญา โธมัส ฮอบส์**.กรุงเทพมหานคร : เอมพันธ์,หน้า 22.

เป็นเหตุเป็นผล มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว เรียกว่า กฎกลศาสตร์หรือกฎธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือโดยไม่มีสาเหตุ โธมัส ฮอบส์ไม่ได้คิดว่าพระเจ้าเป็นสาเหตุแรกของสิ่งต่างๆ เพราะพระเจ้าในความหมายที่เป็นสิ่งที่ไร้ตัวตน "ไม่อาจจะเข้าใจได้" นั่นคือไร้ความหมายหรือไร้สาระ

มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวต้องการเกียรติยศชื่อเสียง แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว จึงมีการแข่งขันกันไม่ไว้วางใจกัน มนุษย์มีความสามารถเท่าเทียมกันทั้งทางร่างกายและจิตใจ มนุษย์มีความรักตัวกลัวตายอันนี้เป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์ร่วมมือกันนกระทั่งสามารถรวมกันจนเกิดเป็นรัฐขึ้น

มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ หมายถึง สภาวะก่อนที่จะเกิดรัฐหรือสังคมขึ้น สภาวะนี้เป็นสภาวะที่ไม่สามารถยืนยันได้ว่ามีอยู่จริงในทางประวัติศาสตร์ โธมัส ฮอบส์ได้อธิบายว่า แรงกระตุ้นที่ทำให้มนุษย์กระทำกิจกรรมต่างๆ มีอยู่สองอย่างคืออารมณ์และเหตุผล ถ้ามนุษย์กระทำตามอารมณ์จะทำให้มนุษย์ตกอยู่ใต้สภาวะสงคราม แต่อารมณ์ก็สามารถทำให้มนุษย์เกิดความกลัวตาย เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องการหลีกเลี่ยงมนุษย์จึงต้องการความสงบ เพราะทำให้เกิดความปลอดภัย เหตุผลทำให้มนุษย์รู้จักกฎเกณฑ์ที่นำไปสู่สันติภาพ โธมัส ฮอบส์ เรียกว่า กฎธรรมชาติ เป็นกฎทางศีลธรรมที่มนุษย์สำนึกรู้ได้ด้วยเหตุผล เพื่อหนีสภาวะสงคราม เพื่อสันติภาพ เพื่อความปลอดภัยของตัวเอง มนุษย์จึงร่วมมือกันทำสัญญาต่อกันขึ้นเรียกว่า สัญญาประชาคม

ธรรมชาติของมนุษย์และโลกก่อนมีสัญญาประชาคม[7] ในแนวคิดของโธมัส ฮอบส์ มนุษย์นั้นเลวร้าย เห็นแก่ตัว และอ่อนแอ มนุษย์ทุกคนทีความเท่าเทียมกัน มีสิทธิ์ในการทำทุกอย่างแม้แต่ฆ่าผู้อื่น ใครจะฆ่าใครก็ได้ ดังนั้นโลกก่อนมีสัญญาประชมคมจึงมีแต่ความหวาดระแวง เป็นสภาพที่ทุกคนอยู่ในสงครามระหว่างกันและกัน ไม่มีความปลอดภัย เพราะมนุษย์นั้นกลัวตาย มนุษย์จึงต้องมาตกลงกันว่าจะอยู่ด้วยกัน

---

[7] วิธาน สุชีวคุปต์.(2532). **รัฐที่เกิดจากการร่วมมือกันของมนุษย์ : โธมัส ฮอบส์**.. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 34-37.

และสร้างความไม่เท่าเทียมขึ้น มนุษย์ยกอำนาจที่มีให้แก่คนคนหนึ่ง ซึ่งเป็นองค์รัฐาธิปัตย์ (ผู้มีอำนาจสูงสุดของรัฐ) องค์รัฐาธิปัตย์แต่เพียงผู้เดียว จะมีใครมีอำนาจเทียบเท่าไม่ได้ มนุษย์พ้นจากสภาพสงครามระหว่างกันและกันเพราะอยู่ใต้กฎหมายขององค์รัฐาธิปัตย์ มนุษย์ไม่มีสิทธิเรียกอำนาจคืน จะทำอะไรองค์รัฐาธิปัตย์ไม่ได้เพราะไม่อย่างนั้นจะกลับไปเป็นสภาพสงคราม มนุษย์ยังเหลือสิทธิ์เดียวคือสิทธิ์ในชีวิตเท่านั้น องค์รัฐาธิปัตย์จะเอาชีวิตไปไม่ได้เพราะผิดข้อตกลง

สรุปได้ว่า โธมัส ฮอบส์จะค่อนข้าง สนับสนุนการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง หลายคนจะประนามอปว่าเป็นพวกสนับสนุนเผด็จการ แต่เมื่อมองจากประวัติศาสตร์ในช่วงนั้นมีข้อน่าสนใจสองมุมมอง 1. แนวคิดของ โธมัส ฮอบส์เกิดในยุคที่แนวคิดแบบเทวสิทธิ์ คือผู้ปกครองได้รับสิทธิ์ในการปกครองมาจากสวรรค์ ใครจะละเมิดไม่ได้ แต่โธมัส ฮอบส์ดึงสิทธิ์นั้นลงมาจากสวรรค์มาให้มนุษย์ยกผู้ปกครองขึ้นไปแทน 2.โธมัส ฮอบส์เกิดในสมัยการปฏิวัติคอมเวล ที่โอลิเวอร์ ครอมเวล ปฏิวัติกษัตริย์อังกฤษที่เป็นทรราชทว่าหลังจากการปฏิวัติ ครอมเวล ไม่สามารถดูแลอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความไร้ระเบียบที่เกิดขึ้นตอนนั้นเลวร้ายกว่าการมีทรราชปกครองเสียอีก

2.2.2.2 จอห์น ล๊อก (John Locke)

จอห์น ล๊อก (John Locke) (29 สิงหาคม พ.ศ. 2175-28 ตุลาคม พ.ศ. 2247) เป็นนักปรัชญา ชาวอังกฤษ ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 17 ความสนใจหลักของเขาคือสังคมและทฤษฎีของความรู้

แนวคิดของจอห์น ล๊อก[8] ที่เกี่ยวกับ "ผู้ปกครองที่ได้รับการยอมรับจากผู้ใต้ปกครอง" และสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ ที่เขาอธิบายว่าประกอบไปด้วย ชีวิต, เสรีภาพ, และทรัพย์สิน นั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อพัฒนาการทางปรัชญาการเมือง

---

[8] นิธิ เอียวศรีวงศ์.(2551.) **รัฐที่เกิดจากการร่วมมือกันของมนุษย์ :จอห์น ล๊อก** . กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภาการพิมพ์,หน้า 73.

แนวคิดของเขาเป็นพื้นฐานของกฎหมายและรัฐบาลอเมริกัน ซึ่งผู้บุกเบิกได้ใช้มันเป็นเหตุผลของการปฏิวัติ

แนวคิดด้านญาณวิทยาของ จอห์น ล็อกนั้นมีอิทธิพลสำคัญไปจนถึงช่วงของยุคแสงสว่างเขามีทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ว่า ความรู้จะต้องเกิดหลังประสบการณ์ และความรู้จะเกิดขึ้นโดยอาศัยการสัมผัส เมื่อมนุษย์ได้สัมผัสก็จะมีความรู้สึก และความรู้สึกจะทำให้มนุษย์นั้นคิด และความคิดนี้คือแหล่งกำเนิดแห่งความรู้ หากปราศจากการสัมผัสมนุษย์ก็จะไม่คิด เพราะจิตโดยธรรมชาติจะมีสภาพอยู่เฉย เขาถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกับนักประสบการณ์นิยมชาวบริติช ซึ่งประกอบไปด้วยเดวิด ฮูม และจอร์จ บาร์กลีย์ ล็อกมักถูกนำไปเปรียบเทียบกับโธมัส ฮอบส์

จอห์น ล๊อก เป็นนักปรัชญาที่มีความคิดเห็นเป็นกลางๆ หลักการหาความรู้ไม่ได้เคร่งครัดอยู่กับประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสหรือเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาเป็นนักประจักษ์นิยมหรือประสบการณ์นิยม เขาคิดว่าเนื้อหาของความรู้ได้มาโดยอาศัยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส และการไตร่ตรองด้วยเหตุผล เขาไม่ใช่นักประจักษ์นิยมแบบเคร่งครัด ส่วนหนึ่งเขาคล้อยตามพวกเหตุผลนิยม คือ ความเห็นหรือความเชื่อต่าง ๆ ต้องนำมาวิเคราะห์ไตร่ตรองด้วยเหตุผลเสียก่อน และคิดว่าไม่ควรใช้อารมณ์และความรู้สึกมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินด้วยเหตุผล จอห์น ล๊อก ไม่ได้ปฏิเสธความจริงทางจิตหรือวิญญาณ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติตลอดจนการเปิดเผยของพระเจ้า

จอห์น ล๊อก ได้รับแรงกระตุ้นอย่างมากจากการอ่านงานของเดส์การ์ตส์ โดยเฉพาะเรื่องการใช้เหตุผล จอห์น ล๊อก พยายามวิเคราะห์ว่าเหตุผลนั้นเชื่อถือได้เพียงใด ทำอย่างไรจึงเรียกว่ามีเหตุผล เขาศึกษาเรื่องนี้อยู่นานจึงได้เขียนหนังสือเรื่อง An Essay Conerning Human Understanding ซึ่งได้วิจารณ์เรื่องความคิดติดตัวมาแต่กำเนิด

จอห์น ล๊อก เริ่มต้นทฤษฎีการเมืองของเขาเหมือนกับ โธมัส ฮอบส์ คือ เริ่มจากการกล่าวถึง ธรรมชาติของมนุษย์และสภาวะธรรมชาติ สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่ทุกคนมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์คนสามารถกระทำตามที่ตนเลือกภายในขอบเขตที่กฎธรรมชาติกำหนดไว้ สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่ทุกคนมีความเสมอภาค มีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้ใดมีสิทธิและอำนาจมากกว่าผู้ใดนี่เป็นสิทธิตามธรรมชาติ เป็นสิทธิที่มีอยู่ก่อนการเกิดของสังคมการเมือง คนเสมอภาคกันในแง่ของสิทธิ ไม่ใช่เสมอกันในความสามารถ

สัญญาประชาคมของจอห์น ล๊อก มี 2 ลักษณะคือ เป็นสัญญาระหว่างปัจเจกชนที่มารวมกันเป็นสังคม สัญญานี้ไม่มีการบังคับเป็นการยินยอมพร้อมใจของบุคคลยอมสละสิทธิและเสรีภาพในสภาวะธรรมชาติบางประการ เพื่อให้เกิดประชาคมโดยหวังจะทำให้การดำรงชีวิตสะดวกสบาย ปลอดภัย และสงบสุขยิ่งขึ้น

จอห์น ล๊อก เห็นว่า รัฐบาลจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่โอนให้ใครไม่ได้ และปกป้องสิทธิเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากอำนาจทางการเมือง นั่นคือรัฐบาลจะเข้าไปก้าวก่ายสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเกินกว่าที่ประชาชนได้ยอมสละให้แล้วไม่ได้ ความคิดทางการเมืองของจอห์น ล๊อก มีอิทธิพลในทำปฏิบัติไม่น้อย ความคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สินส่วนอิทธิพลต่อการปฏิวัติในฝรั่งเศสและอเมริกา

ธรรมชาติของมนุษย์และโลกก่อนมีสัญญาประชาคมมนุษย์เป็นคนดี มีเหตุผล มีเสรีภาพเต็มที่ และมีสิทธิ์ในทรัพย์สินของตน เมื่อทรัพย์สินนั้นเกิดจากแรงงานของเขา เพราะเมื่อเกิดข้อพิพาทจะไม่มีใครตัดสินถูกผิดได้ เพราะทุกคนมีเหตุผลของตน เมื่อแย่งทรัพย์สินจะไม่มีใครบอกได้ว่าใครถูกใครผิด มนุษย์จึงไม่อาจรักษาทรัพย์สินของตัวเองไว้ได้ จึงต้องทำสัญญากัน ตั้งกฎหมาย ตั้งผู้ตัดสิน เพื่อรักษาทรัพย์สินของตัวเอง อำนาจอธิปไตยเกิดจากเสียงส่วนใหญ่ การออกกฎหมายเปิดจากการเห็นพ้องต้องกัน ดังนั้นทุกคนจึงยอมรับกฎหมาย รัฐเป็นหน่วยเดียวที่เคลื่อนไหวตามความคิด

ของเสียงส่วนใหญ่ เสียงส่วนใหญ่อาจจะยกให้ใครเป็นผู้ปกครองได้ แต่ก็เรียกอำนาจคืนได้เช่นกัน

สภาพสังคมหลังทำสัญญาประชาคมเกิดสังคมที่เป็นหน่วยเดียวกัน ในข้อตกลงเดียวกัน ภายใต้การตัดสินโดยเสียงส่วนใหญ่ เพื่อรักษาสิทธิและเสรีภาพ เพื่อความสะดวก ปลอดภัยของทุกคน

สรุปสัญญาประชาคมของจอห์น ล๊อก มี 2 ลักษณะคือ เป็นสัญญาระหว่างปัจเจกชนที่มารวมกันเป็นสังคม สัญญานี้ไม่มีการบังคับเป็นการยินยอมพร้อมใจของบุคคลยอมสละสิทธิและเสรีภาพในสภาวะธรรมชาติบางประการ เพื่อให้เกิดประชาคมโดยหวังจะทำให้การดำรงชีวิตสะดวกสบาย ปลอดภัย และสงบสุขยิ่งขึ้น จอห์น ล็อกมีแนวคิดที่คุ้นเคยกันดีเพราะเป็นแนวคิดหลักที่เป็นที่มาของการปกครองแบบประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกา จะเห็นว่ารัฐธรรมนูญอเมริกาจะเน้นเรื่อง สิทธิในทรัพย์สินและเสรีภาพมาก

2.2.2.3 ฌอง ฌากส์ รุสโซ (Jean Jacques Rousseau)

ฌอง ฌากส์ รุสโซ (Jean Jacques Rousseau, ค.ศ. 1712-1778) เกิดเมื่อ 28 มิถุนายน ค.ศ. 1712 ที่เมือง เจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ต้นตระกูลเป็นชาวฝรั่งเศสบิดาเป็นช่างทำนาฬิกา ชื่อ อิส ซัค รุสโซ มนุษย์ต้องการความสมบูรณ์ การมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวนั้นย่อมจะหาความสมบูรณ์ได้ยาก ความสมบูรณ์นี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการมากกว่าสันติภาพ ฌอง ฌากส์ รุสโซ กล่าวว่า มนุษย์ได้สูญเสียเสรีภาพตั้งแต่ได้เข้ามาอยู่ในสังคม โดย ฌอง ฌากส์ รุสโซ อธิบายว่า มนุษย์มีเสรีภาพตั้งแต่เกิดเป็นชาวฝรั่งเศส ได้เขียนหนังสือชื่อ "สัญญาประชาคม" (Social Contract) ในหนังสือเล่นนี้ ฌอง ฌากส์ รุสโซ กล่าวถึงสัญญาประชาคมว่า หมายถึง สัญญาที่แต่ละคนเข้าร่วมกับทุกคนภายใต้เอกภาพและเจตจำนงอันเดียวกัน โดยที่ประชาชนสามารถก่อตั้งรัฐบาลขึ้นได้และให้อำนาจแก่รัฐบาลเพื่อรับใช้ประชาชนแต่ถ้าเมื่อใดที่ประชาชนไม่พอใจรัฐบาลก็อาจเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้ ฌอง ฌากส์ รุสโซ ชี้ให้เห็นว่าสภาวะ

ธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะที่มนุษย์มีความผาสุก มีอิสรเสรี และความเสมอภาค อย่างไรก็ตามแม้มนุษย์จะเกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งมนุษย์ก็ถูกตรึงด้วยโซ่ตรวนแห่งพันธนาการ แนวความคิดของฌอง ฌากส์ รุสโซ ถือว่าเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยในเวลาต่อมา

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญในโลกตะวันตก ซึ่งมีความหมายอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ได้แก่ การปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ของอังกฤษ (ค.ศ.1688) การปฏิวัติอเมริกา (ค.ศ.1776) และการปฏิวัติฝรั่งเศส (ค.ศ.1789)

ฌอง ฌากส์ รุสโซ สอนให้คนกลับไปหาธรรมชาติ (Back to Nature) เป็นการยกย่องคุณค่าของคนว่า“ธรรมชาติของคนดีอยู่แล้วแต่สังคมทำให้เป็นคนเลว“ และ "เหตุผลมีประโยชน์แต่มิใช่คำตอบของชีวิต มนุษย์จึงควรต้องพึ่งความรู้สึกสัญชาตญาณและอารมณ์ของตนเองให้มากกว่าเหตุผล"[9]

ฌอง ฌากส์ รุสโซ กล่าวว่า “มนุษย์เกิดมาเสรีแต่ทุกหนทุกแห่งอยู่ในพันธนาการ "เป็นการตกผลึกทางความคิดของฌอง ฌากส์ รุสโซ ที่ได้ก่อตัวขึ้นก่อนหน้านี้ และงานเขียนชิ้นสำคัญของฌอง ฌากส์ รุสโซ ก่อน Social Contract คือ Discourse on the Origin and the Foundations of Inequality Among Men หรือเรียกว่า The Second Discourse

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษา The Second Discourse ก่อน The Second Discourse เป็นบทความที่ฌอง ฌากส์ รุสโซ เขียนเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์ โดยชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างมนุษย์และสัตว์ กล่าวคือมนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยการเป็นผู้กระทำที่เสรี แต่สัตว์เลือกหรือปฏิเสธจากสัญชาตญาณ แต่มนุษย์กระทำด้วยเสรีภาพ ตัวอย่างเช่นการที่ธรรมชาติบังคับควบคุมสัตว์ทุกชนิดโดยสัตว์ทั้งหลายต้องเชื่อฟัง มนุษย์เองรู้สึกถึงแรงกระตุ้นดังกล่าวเช่นกัน แต่มนุษย์ตระหนักดีว่า ตัวเขา

---

[9] ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา .(2536). **รัฐที่เกิดจากการร่วมมือกันของมนุษย์ : ฌอง ฌากส์ รุสโซ**. กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส,หน้า 74.

เองนั้นมีเสรีภาพที่จะนิ่งเฉยหรือต่อต้าน(ธรรมชาติ) ในจิตสำนึกแห่งเสรีภาพนี้ จิตวิญญาณของเขาได้แสดงออกมาซึ่งเป็นการกระทำของ จิตวิญญาณอันบริสุทธิ์ นอกจากนี้ มนุษย์ยังมีความสามารถในการทำตัวเองให้สมบูรณ์ (The Faculty of Self-Perfection) อันเป็นคุณสมบัติของความสามารถที่พัฒนาคุณสมบัติอื่นๆทั้งหมดอย่างเป็นผลสำเร็จด้วยเงื่อนไขที่เอื้ออำนวย โดยได้นำมาซึ่งการเบ่งบานของปัญญาความรู้และข้อผิดพลาด ความชั่วและคุณธรรมความดี และจากคุณสมบัตินี้ในระยะยาวเป็นตัวทำให้เขาเป็นทรราชย์ คนป่า (Savage Man)โดยธรรมชาติ ย่อมเริ่มต้นจากการกระทำแบบสัตว์แท้ๆ ที่กระทำตามสัญชาตญาณ หรือชดเชยสัญชาตญาณที่เขาไม่มีด้วยคุณสมบัติที่ทดแทนกันได้ตั้งแต่แรก และจากนั้นก็ยกระดับให้อยู่เหนือธรรมชาติ การรับรู้และความรู้สึก คือสภาวะแรกซึ่งมีร่วมกับสัตว์ทั้งมวลเจตจำนงมุ่งมั่นหรือไม่ปรารถนาหรือกลัว ซึ่งก็คือการกระทำอย่างแรกและเหนืออื่นใดของจิตของเขาจนกระทั่งเงื่อนไขใหม่ได้ก่อให้เกิดพัฒนาการใหม่ในตัวของมันเอง การตีความสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ ฌอง ฌากส์ รุสโซ จินตนาการสภาวะธรรมชาติหรือสภาวะแรกเริ่มของมนุษย์ว่า มนุษย์อยู่กันอย่างอิสระจากกันและกัน ไม่มีปฏิสัมพันธ์ใดๆระหว่างกัน มิได้ต้องพึ่งพากันและกันไม่มีเหตุผลหรือความจำเป็นใดๆที่มนุษย์จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อการอยู่รอด มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตของตัวเอง ไปได้ สาเหตุที่มนุษย์สามารถใช้ชีวิตได้โดยลำพังก็เพราะมนุษย์สามารถตอบสนองความ ต้องการของตัวเองได้ และสาเหตุที่มนุษย์สามารถใช้ชีวิตโดยลำพังก็เพราะความต้องการของมนุษย์ใน สภาวะแรกเริ่มนั้น มีไม่มากนักและไม่สลับซับซ้อน เพราะฌอง ฌากส์ รุสโซ เชื่อว่า ความต้องการของมนุษย์ในสภาวะแรกเริ่มจะจำกัดอยู่เพียงความต้องการทางชีวภาพ เท่านั้น นอกจากนี้ยังเชื่ออีกว่า มนุษย์เป็นสัตว์กินพืช โดยดูจากลักษณะของฟันและอวัยวะร่างกายของมนุษย์ที่ไม่เอื้อในการล่าสัตว์ และไม่กินเนื้อสัตว์ ด้วยเหตุที่สภาพธรรมชาติของโลก ในระยะแรกเริ่ม อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธ์ธัญญาหาร ทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่รอดได้โดยไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน เพราะฌอง ฌากส์ รุสโซ เชื่อว่า เมื่อมนุษย์

แต่ละคนสามารถตอบสนองความต้องการของตัวเองอย่างพอเพียงแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นใดๆ ที่จะต้องไปปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ผู้อื่น

ฌอง ฌากส์ รุสโซ อธิบายการกำเนิดสังคมว่ามีสาเหตุมาจากการเกิดและการขยายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวก็บังเกิดขึ้น ฌอง ฌากส์ รุสโซ ชี้ถึงปัจจัยสำคัญคือ พัฒนาการทางเศรษฐกิจ และความรักแบบโรแมนติก เขาเน้นถึงบทบาทสำคัญของเศรษฐกิจที่มีต่อการก่อตัวของสังคมเมือง (Civil –Society) ดังที่กล่าวไว้ว่า “คน แรกที่กั้นรั้วแผ่นดินคือผู้เริ่มสังคมเมืองที่แท้จริง” การคิดค้นการเกษตรกรรมที่นำไปสู่การสร้าง กฎ กติกา เพื่อความยุติธรรมขึ้นเป็นครั้งแรก และในที่สุดแล้ว ด้วยการแนะนำของผู้มั่งคั่ง (The Rich) ก็จะนำไปสู่การสถาปนาการเมืองการปกครองขึ้นมาหมายความว่าการเกิดการปกครองขึ้นมานั้นจะเป็นไปไม่ได้เลยถ้าปราศจาก เงื่อนไขของการเกิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวในที่ดินมาก่อนหน้า และแท้ที่จริงแล้ว พัฒนาการการเกษตรที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลพวงมาจากการเกิดครอบครัวก่อนหน้านี้ แต่กระนั้น ก็เสนอด้วยว่า “เศรษฐกิจการเกษตรในตัวของมันเอง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองพัฒนาการของความ ต้องการทางเพศ (Erotic Developments) เรื่อง เพศ (Sexuality) คือสะพานนำไปสู่การเมือง โดยมีนัยของการเปลี่ยนแปลงเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศของมนุษย์เป็นปัจจัย เงื่อนไขที่จำเป็นอย่างยิ่งในการกำเนิดสังคมการเมือง ฌอง ฌากส์ รุสโซ อธิบาย ความขัดแย้ง ความไร้ระเบียบ (Disorder) ที่อุบัติขึ้นเมื่อสังคมได้ถือกำเนิดไว้ดังนี้คือความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเมื่อสภาวะของมนุษย์ในสังคมไม่เอื้ออำนวย หรือไม่เหมาะสมกับพวกเขา ความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อมนุษย์มองมนุษย์ด้วยกันว่า เป็นศัตรูที่แข่งขันกับพวกเขา เพื่อความโดดเด่นหรือเพื่อความเหนือกว่า หรือเพื่อสิ่งที่พึงปรารถนา และสุดท้ายความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ภายในปัจเจก-บุคคล เมื่อจิตใจของเขาตกอยู่ภายใต้พันธนาการของกิเลสตัณหาอันไม่มีขีดจำกัด อารยธรรมหรือความเจริญก้าวหน้าของศิลปะวิทยาการนี้ทำให้ศีลธรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์เสื่อมทรามลงเสียมากกว่าที่จะทำให้ดีขึ้น เมื่อมนุษย์

ตกเป็นทาสของศิลปะวิทยาการ เสรีภาพที่เคยมีและเป็นแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ก็ได้สูญหายไป ด้วยเหตุนี้เองที่ฌอง ฌากส์ รุสโซ ได้กล่าวขึ้นต้นใน The Social Contract ไว้ว่า “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ ใครที่คิดว่าตนเป็นนายคนอื่น ย่อมไม่วายจะกลับเป็นเสียทาสยิ่งกว่า" ความผันแปรเช่นนี้เกิด ขึ้นได้อย่างไรไม่ทราบ อะไรเล่าที่จะพึงทำให้ความผันแปรนั้นกลายเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ข้อนี้คิดว่าจะตอบปัญหาได้เพราะในสภาวะสังคมมันเป็นไปไม่ได้ที่จะเกิดระเบียบเงื่อนไขที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เหยียบหัว แย่งชิงหลอกลวง ทรยศ และทำลายซึ่งกันและกัน การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมเขาเสนอให้มีการสร้าง หรือการจัดระเบียบสังคมใหม่ขึ้นมา นั่นคือเราจะทำอย่างไรที่จะหารูปแบบของการอยู่ร่วมกันที่สามารถปกป้องบุคคล และสิ่งที่พึงปรารถนาของสมาชิกแต่ละคนในสังคม โดยการร่วมพลังของทุกคน และเป็นรูปแบบการอยู่ร่วมกันที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคน แม้ว่าจะรวมตัวเข้ากันกับคนอื่น แต่ก็มิได้ต้อง เชื่อฟังใคร นอกจากตัวเขาเอง และยังคงมีอิสรเสรีเหมือนแต่ก่อน คำตอบนั้นคือ “ สัญญาประชาคม “ (Social Contract) คือคำตอบสำหรับการหลุดจากสภาวะอันไม่อำนวยต่อการดำรงชีวิตความเป็นมนุษย์มาทำสัญญาร่วมกัน หมายถึงการยอมเสียเสรีภาพตามธรรมชาติที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของ เขาเพื่อแลกกับเสรีภาพทางสังคมการเมือง ฌอง ฌากส์ รุสโซ กล่าวว่า แก่นของสัญญาประชาคม คือการที่พวกเราแต่ละคนยอมสละตัวเอง และอำนาจหน้าที่ ที่เขามีอยู่ทั้งหมดให้กับส่วนรวม ภายใต้การนำสูงสุดของ “เจตจำนงร่วม“ และ ในฐานะองค์รวม เราได้รวมสมาชิกทุกคนเข้าเป็นเนื้อเดียวกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทั้ง หมดที่แบ่งแยกไม่ได้อันประกอบด้วยจำนวนสมาชิกที่มีจำนวนเท่ากับผู้ออกเสียงในที่ประชุมซึ่งทำให้ องค์รวม ดังกล่าวมีชีวิต มีเจตจำนง มีตัวตน และมีเอกภาพ ของตัวเองขึ้นมา องค์รวมทางการเมืองหรือ บุคคลสาธารณะที่ก่อตัวขึ้นนี้ คือสังคมเมือง หรือสาธารณรัฐ และในสถานะที่เป็นผู้ถูกกระทำซึ่งเรียกว่ารัฐ แต่ถ้าอยู่ในสถานะ ผู้ถูกกระทำ เรียกว่า องค์

อธิปัตย์ (The Sovereign)และเมื่อมีการเปรียบเทียบระหว่างองค์อธิปัตย์ด้วยกัน เรา เรียกว่า อำนาจ (Power)และสำหรับผู้ที่เข้าร่วมอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ เรียกว่า“ ประชาชน “ และเรียกว่า “พลเมือง“ ตราบเท่าที่พวกเขามีส่วนร่วมในอำนาจอธิปไตย และเรียกพวกเขาว่า“ ราษฎร “ ตราบเท่าที่พวกเขาอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐ

แนวคิดที่สำคัญของฌอง ฌากส์ รุสโซ [10]

1.มนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพถ้าไม่มีเสรีภาพก็ไม่ใช่มนุษย์

2.ความชอบธรรมของผู้มีอำนาจ อำนาจย่อมไม่ก่อให้เกิดธรรม เว้นแต่ผู้ใช้อำนาจจะใช้อำนาจโดยความชอบธรรมเท่า นั้น ต้องใช้อำนาจด้วยความยุติธรรมถึงจะมีความชอบธรรม

3.การ เป็นทาส ผู้ใดยอมรับความเป็นทาส ผู้นั้นเห็นว่าทาสไม่ใช่มนุษย์ เพราะทาสไม่มีเสรีภาพ แนวคิดนี้ของฌอง ฌากส์ รุสโซ แตกต่างกับ โธมัส ฮอบส์ กล่าวว่าสันติภาพ หรือความปลอดภัยเป็นสิ่งจำเป็น แต่ฌอง ฌากส์ รุสโซ กล่าวว่าสันติภาพและความปลอดภัยอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอจะต้องมีเสรีภาพด้วย เหมือนในคุก มีสันติภาพแต่ไม่มีเสรีภาพจึงไม่มีใครอยากอยู่ในคุก

4.สัญญาประชาคม ฌอง ฌากส์ รุสโซ เสนอให้ประชาชนทำสัญญาประชาคมร่วมกัน เรียกว่า สัญญาประชาคม (Social Contract) เพื่อสร้างประชาคมการเมืองขึ้น

5.ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่ประชุมร่วมกันในฐานะ ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยเพื่อทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย

6.ประชาชนทำหน้าที่เป็น พลเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย

7.เจตจำนงทั่วไป ในฐานะผู้ทรงอำนาจอธิปไตย ประชาชนต้องบัญญัติกฎหมายให้ตอบสนอง เจตจำนงทั่วไป ของประชาชน

---

[10] Puasansern Tawipan. (2011). **แนวคิดปรัชญาของรุสโซ : เจตน์จำนงทั่วไปและสังคมที่มีการจัดระเบียบที่ดี**.สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2557, จาก http://www.boonpengsaepua999.blogspot.com/2011/09/blog-post_3923.html

8.การ เลือกผู้แทนราษฎร ฌอง ฌากส์ รุสโซ เห็นว่า การเลือกผู้แทนราษฎร คือจุดเริ่มต้นของอวสานแห่งเสรีภาพของเสรีชน ฌอง ฌากส์ รุสโซ เห็นว่า ประชาชนไม่ควรมอบอำนาจอธิปไตยให้แก่ใครทั้งสิ้น แนวคิดฌอง ฌากส์ รุสโซ เป็นแนวคิดการปกครองแบบตรง ที่ประชาชนปกครองประเทศโดยตรง แต่ในความเป็นจริงไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมี ประชากรเป็นจำนวนมาก และในลกปัจจุบันเป็นประชาธิปไตยโดยตัวแทน ทั้งหมด

จากเริ่มต้นที่ มนุษย์เกิดมาเสรี มีอิสรเสรีภาพ ภายใต้สภาวะธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติจึงเรียบ ง่าย ไม่มีความขัดแย้ง แต่เมื่อมนุษย์ตัดสินใจโดยเสรีไม่มีใครมาบังคับ และเลือกที่จะอยู่ร่วมกันเป็นคู่หลายๆ คู่ก็เป็นสังคมจนกลายเป็นรัฐ มีการแบ่งงานกันทำ อันเป็นผลมาจากการที่มี พันธนาการต่อกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์ พัฒนาความเป็นอยู่ของตัวเอง มีเวลาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ นั่นคือก้าวแรกของการ พัฒนาไปสู่การมีอารยธรรมของมนุษยชาตินั่นเอง

ธรรมชาติของมนุษย์และโลกก่อนมีสัญญาประชาคม มนุษย์มีเหตุผล มีสิทธิ์ในทรัพย์สิน ทว่าสิทธิ์นั้นถูกจำกัดโดยความแข็งแรง คนที่แข็งแรงอาจจะแย่งทรัพย์สินจากคนอ่อนแอ มนุษย์สละเสรีภาพตามธรรมชาติมาตกลงกันให้เกิดเสรีภาพของพลเมือง ซึ่งเสรีภาพของพลเมืองขึ้นอยู่กับเจตจำนงสากล มนุษย์สละเสรีภาพตามธรรมชาติให้กับคนอื่นในสังคมพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ให้ใครคนใดคนหนึ่งจึงไม่เสียเปรียบ เจตจำนงสากล ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ทุกคนเห็นตรงกัน ไม่ใช่เสียงส่วนใหญ่ แต่เป็นสิ่งที่เสียงทั้งหมดเห็นด้วยสภาพสังคมหลังทำสัญญาประชาคม มนุษย์อยู่ร่วมกันโดยเป็นไปตามเจตจำนงสากล การเรียกอำนาจคืนจากผู้มีอำนาจอธิปไตย อำนาจอธิปไตยไม่ได้ยกให้ใคร เพราะมันโอนให้กันไม่ได้ มันเป็นของทุกคนอยู่แล้ว[11]

---

[11] ภัทรษมน รัตนางกูร. (2009). **สัญญาประชาคมของฌอง ฌาค รุสโซ**. สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2557, จาก http://www.phatrsa.blogspot.com/2010/03/jean-jacques-rousseau.html

จากการฟันฝ่าอุปสรรคและความแร้งแค้นอย่างนักสู้เพื่อความมีสิทธิ เสรีภาพและความยุติธรรมของสังคมที่ถูกเอาเปรียบของฌอง ฌากส์ รุสโซ นั้น ได้ทำให้แนวคิดทางการเมืองของเค้าเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกจากการที่ประเทศจะต้องมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง หรือจะเป็นแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคนบนโลกแต่ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน จากข้อความกล่าวไว้ว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระแต่ทุกหนทุกแห่งเขาถูกพันธนาการ” รวมถึงฌอง ฌากส์ รุสโซ เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต้องมีเจตจำนงในการสร้างระเบียบใหม่ในสังคมที่ไร้ระเบียบโดยที่ประชาชนเป็นผู้แสดงเจตจำนงนั้นออกมาใช้ร่วมกัน (General Will) จนในที่สุดฌอง ฌากส์ รุสโซ ได้รับการยกย่องว่าเป็นเจ้าของทฤษฎีแห่งอำนาจอธิปไตย[12]

บทสรุป

มนุษย์และสังคมการเมืองมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาช้านาน ก่อนหน้าที่มนุษย์อยู่อาศัยกันเป็นชนผ่าความเป็นสังคมการเมืองยังไม่มีความชัดเจน แม้จะมีผู้นำกลุ่มแต่ความชัดเจนของการเป็นสังคมการเมืองยังไม่มีเนื่องจากไม่มีการสร้างกฎเกณฑ์กฎหมาย ระเบียบ กติกาต่าง ๆ ของสังคมการเมือง ในสังคมบุพกาลธรรมชาติของมนุษย์และโลกเป็นสังคมการเมืองมนุษย์มีเหตุผล มีสิทธิ์ในทรัพย์สิน ทว่าสิทธิ์นั้นถูกจำกัดโดยความแข็งแรง คนที่แข็งแรงอาจจะแย่งทรัพย์สินจากคนอ่อนแอ การพัฒนาสังคมมนุษย์เข้าสู่สังคมการเมืองไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ สังคมมนุษย์ต้องผ่านพัฒนาการเรียนรู้เป็นเวลานานกว่าจะได้รูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับรัฐของตนเอง ปรัชญาเมธีเอกของโลกหลายท่านให้ความหมายของสังคมการเมืองไว้หลากกลาย อาทิ อริสโตเติลมองว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมืองโดยธรรมชาติจึงมีความสนใจการเมืองแม้จะมีมนุษย์บางกลุ่มกล่าวว่าตนเองไม่สนใจหรือไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่

---

[12] ปานทิพย์ ศุภนคร.(2545). **ความยุติธรรมของสังคมที่ถูกเอาเปรียบของฌอง ฌากส์ รุสโซ** . กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 81.

การที่มนุษย์อยู่ในสังคมการเมืองย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่การเมืองจะมีผลกระทบไม่ทางตรงก็ทางอ้อมต่อตัวเขา การที่มนุษย์จะเข้าสู่สังคมการเมืองที่พัฒนาขั้นสูงได้ มนุษย์จะต้องสละเสรีภาพตามธรรมชาติมาตกลงกันให้เกิดเสรีภาพของพลเมืองให้กับคนอื่นในสังคมพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ให้ใครคนใดคนหนึ่งจึงไม่เสียเปรียบ และสร้างกติกาขึ้นมาใช้ร่วมกัน โธมัส ฮอบส์ ให้ความเห็นว่ามนุษย์ไม่อาจเลี่ยงการใช้ชีวิตในสังคมการเมืองได้เมื่อรวมตัวกันเป็นสังคมการเมืองจึงเริ่มเกิดสัญญาประชาคม ซึ่งเป็นกติกาพื้นฐานของการรวมกลุ่มมนุษย์ก่อนเข้าสู่สังคมการเมืองซึ่งต่อมาสัญญาประชาคมตามแนวคิดโธมัส ฮอบส์จึงกลายมาเป็นหลักพื้นกฎหมายที่ของสังคมมนุษย์ เช่น รัฐธรรมนูญ รูปแบบสังคมการเมืองของนักคิดแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไป เช่น

โธมัส ฮอบส์สนับสนุนการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง ขณะที่จอห์น ล๊อก มีความว่าสนับสนุนสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากกว่าโดยรัฐบาลจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่โอนให้ใครไม่ได้ และปกป้องสิทธิเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากอำนาจทางการเมือง นั่นคือรัฐบาลจะเข้าไปก้าวก่ายสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเกินกว่าที่ประชาชนได้ยอมสละให้แล้วไม่ได้ ขณะที่ฌอง ฌากส์ รุสโซ ให้ความเห็นว่าการรวมตัวเป็นสังคมการเมืองประชาชนทำหน้าที่เป็นพลเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ส่วนผู้ทำหน้าที่เป็นรัฐหรือผู้ปกครองในฐานะผู้ทรงอำนาจอธิปไตยประชาชนต้องบัญญัติกฎหมายให้ตอบสนอง เจตจำนงทั่วไปของประชาชน การศึกษาเรื่องมนุษย์และสังคมการเมืองทำให้เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์กับสังคมและสังคมการเมือง ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นสังคมการเมือง และพัฒนามาสู่สังคมการเมืองปัจจุบันที่เรามีชีวิตอยู่

เอกสารอ้างอิง

แถมสุข นุ่มนนท์.(2521). **การปกครองและสังคมไทย**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นิธิ เอียวศรี วงศ์.(2551.) **รัฐที่เกิดจากการร่วมมือกันของมนุษย์ :จอห์น ล๊อก** . กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภาการพิมพ์.

ขณิ ฐภรณ์ พรหมปลูก.(2553). **แนวคิดนักปรัชญา โธมัส ฮอบส์**.กรุงเทพมหานคร: เอมพันธ์.

ปธาน สุวรรณมงคล. (2554). **สังคมการเมือง**.กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรูญ โกมุทรัตนานนท์. (2547). **รัฐตามธรรมชาติ –อริสโตเติล** . กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลักษณวัต ปาละรัตน์. (2551). **อริสโตเติล**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พัทยา สายหู.(2529).**กลไกของสังคม**.กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปานทิพย์ ศุภนคร.(2545). **ความยุติธรรมของสังคมที่ถูกเอาเปรียบของ ฌอง ฌากส์ รุสโซ** . กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา .(2536). **รัฐที่เกิดจากการร่วมมือกันของมนุษย์ : ฌอง ฌากส์ รุสโซ**. กรุงเทพมหานคร : เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.

วิธาน สุชีวคุปต์.(2532). **รัฐที่เกิดจากการร่วมมือกันของมนุษย์ : โธมัส ฮอบส์**.. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมบัติ จันทรวงศ์ . (2555). “แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาปรัชญาการเมือง”. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง**. หน่วยที่ 1 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชารัฐศาสตร.

ภัทรษมน รัตนางกูร. (2009). **สัญญาประชาคมของ ฌอง ฌาค รุสโซ**. สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2557, จาก http://www.phatrsa.blogspot.com/2010/03/jean-jacques-rousseau.html

Puasansern Tawipan. (2011). **แนวคิดปรัชญาของรุสโซ่ : เจตน์จำนงทั่วไปและสังคมที่มีการจัดระเบียบที่ดี**. สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2557, จาก http://www.boonpengsaepua999.blogspot.com/2011/09/blog-post_3923.html

สถิต นิยมญาติ.(2524).**สังคมวิทยาการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

สยาม ดำปรีชา.(2547).**สังคมไทยกับการปกครอง**.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยรายวัน.

สุพัตรา สุภาพ. (2518).**สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.